

POZNÁMKY K FAMILIARIS CONSORTIO

Helmut Erharter

(–) V apoštolské adhortaci „Familiaris consortio“ (Rodinné společenství) z 15. 12. 1981 se na jedné straně projevuje největší pochopení pro lidi žijící v manželství i pro lidi žijící osaměle; důstojnost a rovnoprávnost ženy je zdůrazněna tak jasně (srov. č. 22–24), jak tomu u stanovisek předešlých papežů ještě nikdy nebylo. Duchovní byli vyzváni, aby i lidem v různých „neregulérních“ situacích (manželství na zkoušku, volné svazky, jen civilně oddaní katolíci, rozloučení a rozvedení bez opětného manželství, rozvedení v dalším manželství) poskytovali pastorační péči a vedli k takovému postoji i své farní obce. – Na druhé straně se zde opakují mnohé tradiční výpovědi učitelského úřadu církve způsobem stojícím ve velkém napětí k pastorační nakloněné lidem a jen těžko se srovnávající s poznatky psychologie, zkušenostmi lidí, vývojem teologie nebo i jen s křesťanským personalismem. Bylo by však politováníhodné, jak píše Franz Böckle, „kdyby byla diskuse o papežském listě v tomto bodě svedena na vedlejší pole. Jeho ‚Charta rodinného práva‘ by tím mohla ztratit svůj zasloužený vliv.“ Tato jednostrannost se snad dá překonat, pochopíme-li tyto výpovědi jako jeden okraj v širokém pásmu zmíněných lidských a pastoračních problémů, které teolog, duchovní správce ani katolický kněz nemůže nevzít na vědomí.

Že formulace, jimiž se Familiaris consortio vyjadřuje k projednávaným problémům, nepovažuje ani Řím za „causa iudicata“ (vyřízený případ), takže by tu mohlo jít jen o výjimky v jednotlivém případě resp. o osobní důvody svědomí, nýbrž že i samotná formulace výpovědi jen v pohybu, potvrdil generální sekretář Římského biskupského synodu, arcibiskup Jozef Tomko v jednom rozhovoru ve Vídni. Opakoval, co prohlásil už na tiskové konferenci při publikaci apoštolského listu, že oba sporné problémy budou předány k dalšímu studiu Papežské komisi pro rodinu, že tedy ani Řím nevylučuje další vývoj.

Na dvou případech ukážeme rozpětí papežského apoštolského listu a napětí v něm obsažená: jde o případ rozvedených, kteří znovu vstoupili do manželského svazku, a o otázku regulace početí.

Rozvedeným v novém sňatku se věnuje nejdříve delší odstavec, ve kterém jsou duchovní správci vyzýváni, aby dobře rozlišovali různé situace a pomáhali těmto lidem s láskyplnou péčí. Druhý pól – přísná církevní norma – je však vyjádřen stejně rozhodně: „Ale církev potvrzuje svou praxi opřenou o Písmo svaté a nepřipouští rozvedené, žijící v novém svazku, k eucharistické hostině.“ Také usmíření ve svátosti pokání, která otevírá cestu ke svátosti eucharistie, může být povoleno jen těm rozvedeným v novém sňatku, kteří „se zavážou žít naprosto zdrženlivě, to znamená zdržet se aktů, které jsou vyhrazeny manželům“ (č. 84).

Nemůžeme zde vypočítávat všechny důvody, které zejména v minulých asi dvaceti letech předložili teologové, duchovní i postižení manželé a které mluví pro změnu všeobecně platné církevní normy. Je však skutečnost, že se ani otcové biskupského synodu ani papež sám nepovažovali za kompetentní takovou změnu provést, a to, co se v apoštolském listě říká, je tudíž platná norma. Duchovním

správcům a těm, kteří touto situací trpí, můžeme s frankfurtským pastoralistou Ludwigem Bertschem poukázat na to, že podle staré církevní tradice mohou v jednotlivém osobním případě, po rozmluvě s duchovním rádcem, jednotliví postižení dospět ohledně účasti na eucharistii k výjimečné úpravě (která se ovšem nemůže stát normou pro ostatní). V podobném smyslu – ještě před biskupskou synodou v Římě v roce 1980 – se vyjádřil také nedávno zesnulý bývalý sekretář a pozdější poradce Německé biskupské konference, augsburský pastorální teolog Karl Forster. (3) Co se má při takových rozhovorech duchovních s jednotlivými rozvedenými, žijícími v novém manželství uvážit, shrnula vedle jiných také Rada konference pastorálních teologů německé jazykové oblasti ve stanovisku uveřejněném v roce 1979. (4)

Myšlení v kategoriích pravidlo a výjimka, v němž má základ zmíněná církevní tradice, je ovšem výrazem jedné zcela určité teologie, totiž jedné z forem „stvořitelské teologie“, která pochází ze zemědělských kultur. Vedle ní je v Písmu svatém ještě jiná teologie, která ve Starém i Novém zákoně hraje ještě větší roli, totiž „teologie exodu“, která vychází spíše z náboženských představ nomádů, zvláště však ze zkušeností biblických praotců: Bůh povolal Abraháma z bezpečí jeho domoviny a vedl jeho potomstvo vždy po nových cestách. Této teologii nečiní zadost co nejpřesnější dodržování zákonů – které knězi a levitovi v Ježíšově podobenství nedopřálo času, aby se postarali o člověka upadnuvšího mezi lupiče – nýbrž poskytnutí pomoci tomu, kdo ji potřebuje, jak to udělal milosrdný Samaritán.

Ale už od raného Starého zákona až do Pavla existuje zákon, formulace výpovědi víry a normy, pravidlo – a výjimka. Musíme brát tyto teologické napětím nabitá výpovědi vážně a nesmíme je vyhrocovat proti sobě. S vědomím daného silového pole můžeme snášet aktuální napětí s větší trpělivostí a klidem.

Poněkud jinak se jeví napětí u problému **regulace početí**, protože u této otázky nehrají roli tak ústřední hodnoty jako eucharistie. Jako už Pavel VI., tak i Jan Pavel II. vyzývá k tomu, aby se přihlíželo k lékařským, psychologickým a antropologickým poznatkům a aby se braly vážně v úvahu zkušenosti manželů. Papež zdůrazňuje, že Duch svatý dal všem věřícím cítění víry. „Laikové mají dokonce na základě zvláštního povolání specifický úkol vykládat dějiny tohoto světa ve světle Kristově; jim je přece uloženo objasňovat a pořádat pozemské skutečnosti podle Božího stvořitelského a vykupitelského plánu. K vypracování pravého evangelijního daru rozlišování v různých situacích a kulturách, ve kterých muž a žena žijí v manželství a rodině, mohou a musí nenahraditelným způsobem přispívat křesťanští manželé a rodiče. K těmto úkolům je uschopňuje jim vlastní charisma, jim vlastní dar milosti, který přijímají ve svátosti manželství“ (č. 5). Zde se výslovně jmenuje a uznává jeden pól – manželé s jejich zkušenostmi, nadáním, odpovědností a problémy.

Na formulaci mravních požadavků k regulaci početí – druhého pólu – však sotva cítíme, že by se braly v úvahu zkušenosti a vlastní odpovědnost manželů. Říká se tam (č. 32): „Jestliže manželé zabraňováním početí od sebe oddělí tento obojí smysl – totiž milující spojení a plození – která Bůh Stvořitel vtiskl podstatě muže a ženy a dynamice jejich pohlavního spojení, vydávají Boží plán své zvůli; „manipulují“ a snižují lidskou sexualitu – a tím i sebe a manželského partnera – protože jí odnímají charakter naprostého odevzdání. Zatímco pohlavní spojení celou svou přirozeností vyjadřuje bezvýhradné darování se manželů, zabraňováním početí se toto spojení stává

objektivně si odporujícím gestem, neúplným sebedarováním. Tak k aktivnímu odmítání otevřenosti vůči životu přistupuje i zfalšování vnitřní pravdy manželské lásky, která je přece povolána k dávání se v osobní úplnosti.“

Naproti tomu manželé odpovědně plánující početí a přitom používající metodu jeho zabraňování, kterou oba pociťují jako smysluplnou a přirozenou, mají zkušenost, že to naprosto odpovídá dynamice jejich pohlavního spojení a že „nemanipulují“ lidskou sexualitou nepřislušným způsobem – jako se to děje i pomocí tzv. „přirozené“ metody (se kterou mají možná špatné zkušenosti) – a že jejich pohlavní spojení vyjadřuje bezvýhradné vzájemné manželské darování. Tito manželé se cítí ve svém postoji navíc utvrzeni poznatky psychologie a antropologie.

V důsledku výše citované výpovědi Jana Pavla II. o citu pro víru všech věřících a o nezbytném přihlížení k humánním vědám by byla již při formulaci encykliky *Humanae vitae* měla výpověď v této otázce znít jinak. Už tehdy se drtivá většina teologů, lékařů, psychologů a jiných odborníků vyslovila pro přiměřenější výpověď o hodnotách humánní a osobní sexuality. Když se však Pavel VI. tehdy neodvážil udělat tento krok a když experti přizvaní k biskupskému synodu byli vybráni z kruhů majících zcela určitou představu o tom, co je „přirozené“ v metodách zabraňování početí, dá se v současné době sotva očekávat další vývoj příslušných výpovědí, zvláště když nynější papež měl už na encyklice Pavla VI. rozhodující podíl.

Tak stojí oba póly právě v této otázce velmi proti sobě. Ale i když je tu napětí (snad až přespříliš) veliké, je žádoucí, abychom my žijící v manželství viděli celé rozpětí problému a abychom při svém rozhodování ve svědomí brali v úvahu také výpovědi tohoto nejnovějšího apoštolského listu. Při hledání odpovědné cesty se můžeme odvolat na výroky německých biskupů v Königsteinském prohlášení, Německého synodu nebo rakouských biskupů, kteří své vyjádření k encyklice *Humanae vitae* od podzimu 1968 připomněli již vícekrát, naposledy po ukončení posledního biskupského synodu, a kteří výslovně říkají, že manželé, „kteří se po vážném zkoumání domnívají, že nemohou souhlasit s metodami regulace početí předloženými v encyklice *Humanae vitae*, nechybují, pokud jsou ochotni nadále svědomitě pokračovat ve svých úvahách“.

Jako manželé, kteří jsme získali zkušenosti s utvářením sexuality a také s „přirozenými metodami“, jako teologové, kteří máme svůj podíl odpovědnosti za rozvíjení církevního učení a obnovu církve, jako duchovní pastýři a manželští poradci, které lidé žádají o radu, máme samozřejmě i po *Familiaris consortio* povinnost snažit se o další rozvoj a humanizaci učení a norem, které respektují zkušenosti církve i naše vlastní. S vědomím velkého rozpětí, ve kterém se přitom nacházíme, se musíme snažit, abychom stále hlouběji chápali a žili obecně lidský, osobní a k blahu manželského partnera i celé rodiny přihlížející charakter sexuality. Jen tak budeme moci i našim dětem předávat křesťanské představy hodnot a do rozhovorů s lidmi vkládat to, oč církvi v její nauce nejvlastněji jde.

Poznámky

- 1) Srov. Kathpress č. 241, 1981, 5.
- 2) V komentáři k papežovu listu, Limburger Kirchenzeitung 20. 12. 1981.
- 3) K. Forster, Möglichkeiten einer Bussordnung für wiederverheiratete Geschiedene, v: Herder Korrespondenz 34 (1980), 462–468.
- 4) Pastoraltheologische Informationen, Frankfurt/M. 1979/8, 104–111.
- 5) Srov. J. Mayer–Scheu, Der Heilungsauftrag der Seelsorge, Diakonia 1982/2, 79–97.
- 6) Srov. Kathpress č. 216 z 6. 11. 1980.

Diakonia 1982/2, 73–78

Upozornění. K obtížné otázce přístupu rozvedených k eucharistii se vrátíme komplexním pojednáním v příštím čísle.